

Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

Лекція № 5
з навчальної дисципліни
“ІСТОРІЯ ВІЙН ТА ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА”

Змістовий модуль 2. Заняття 1.

**Причини другої світової війни. Період з вересня 1939 року
по грудень 1941 року.**

Лекція № 5
з навчальної дисципліни
“ІСТОРІЯ ВІЙН ТА
ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА”

Змістовий модуль 2. Заняття 1.
Причини другої світової війни.
Період з вересня 1939 року по
квітень 1942 року.

Навчальні питання ■

1. Причини другої світової війни.
Завоювання Європи.
2. Битва за Англію .
3. Оборона Києва.
4. Оборона Одеси та Криму.
5. Битва за Москву.

Література

Історія війн та військового мистецтва: Навч. посіб. – Х.: ХУПС, 2007.

Історія війн та військового мистецтва. З війн стародавнього світу до другої світової війни: Навч. посіб. – Х.: ХУПС, 2010

Куцька О.М., Пашковський В.В., Кіт А.І. Короткий курс історії воєнного мистецтва. (З давніх часів до другої світової війни). – Львів: ЛІСВ, 2006.

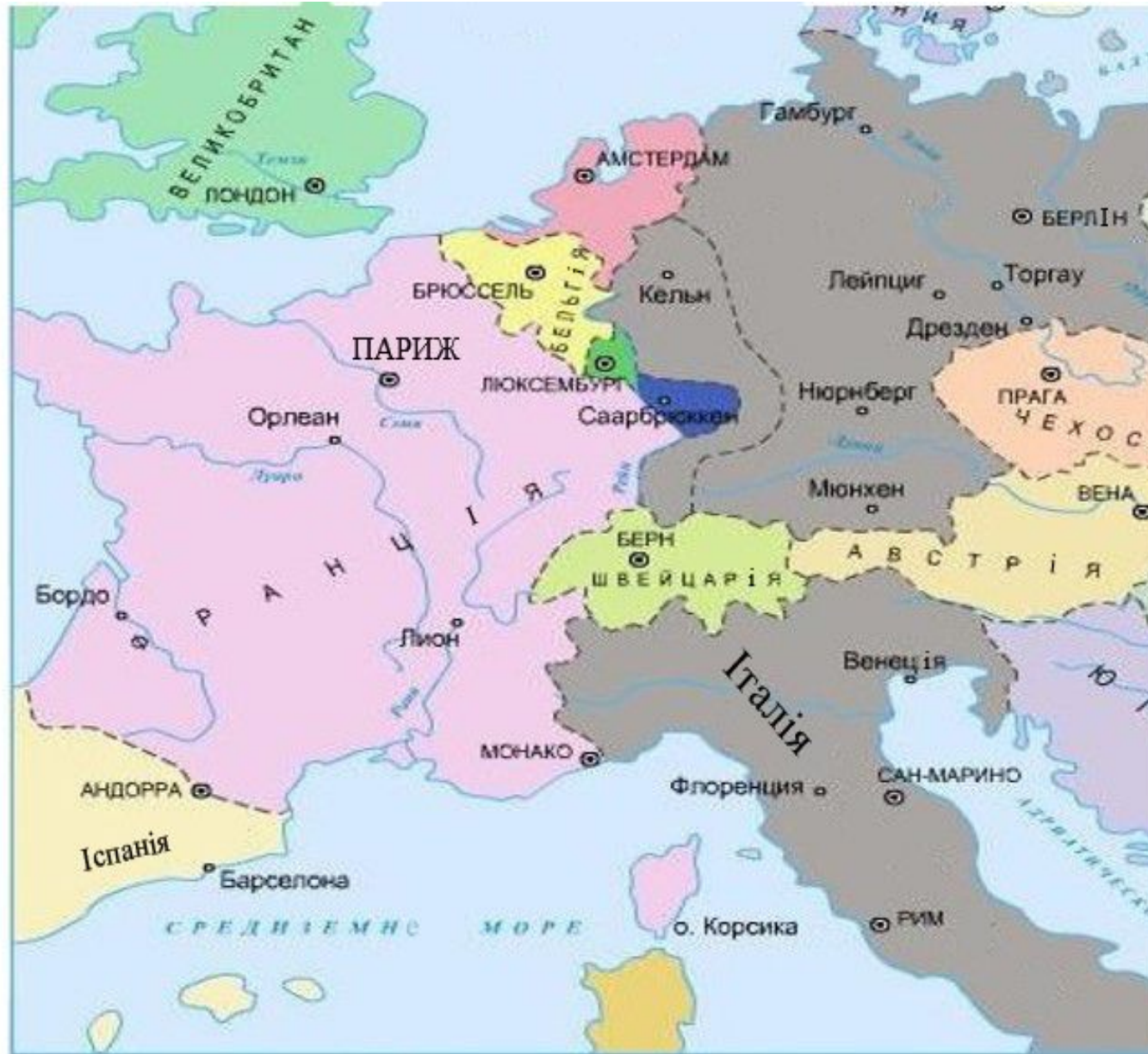
Болсуновський Л.І. Воєнна історія. Ч. 1: Навч. посіб. – Одеса: ВА (О), 2006.

Історія війн і військового мистецтва. Том 1. Л. Войтович. Харків «Фоліо» 2017

1. Причини другої світової війни. Завоювання Європи.

Приєднання до Німеччини Саарської області 1935р. Введення військ в демілітаризовану зону 1936р.

Громадянська війна в Іспанії 1936-1939

Аншлюс Австрії 1938р.

Мюнхенська конференція 1938р.

Початок Другої Світової війни

**1939: початок Другої світової -
напад на Польщу.**

**Радянська армія на
території Польщі**

**1 вересня 1939 року війська
Третього рейху разом із
словацькими союзниками напали
на Польщу.**

**3 вересня війну Німеччині
оголосили Британія і Франція.**

**17 вересня в Польщу
вступили "війська Українського фронту"
СРСР.**

**В історії вересень 1939-го
вважається початком Другої**

Країни учасниці Другої Світової війни

Німеччина

Німеччина

Італія

Японія

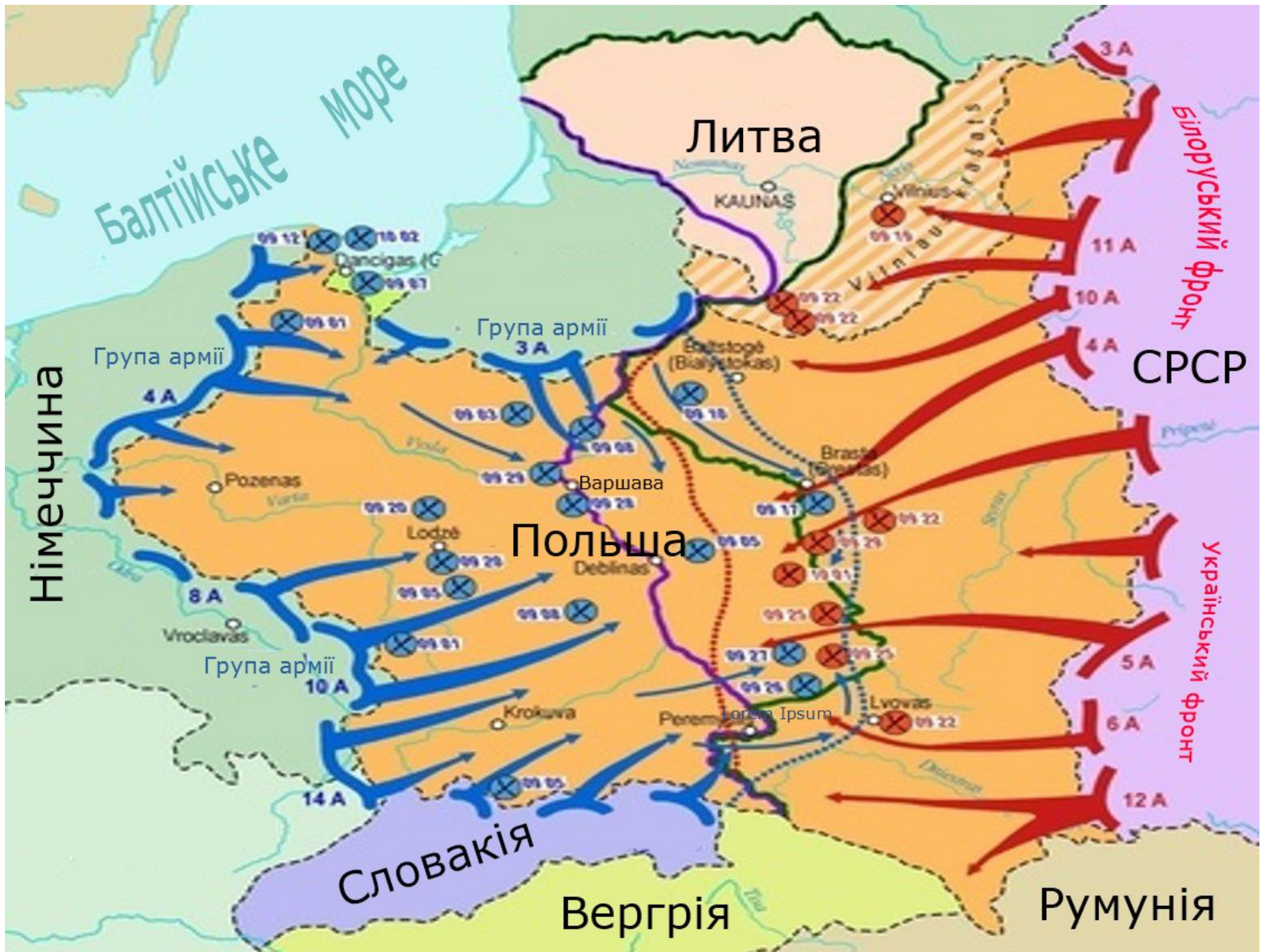
СРСР

Англія

Франція

США

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ЗАГАРБАННЯ 1939-1941 рр.

Німеччина

01.09-10.1939 р.
Північна Польща

09.04-06.1940 р.
Норвегія, Данія.

10.05.1940 р.
Голландія, Бельгія,
Люксембург.

05-22.06.1940 р.
Північна і Центральна
Франція.

04.1941 р.
Югославія, Греція.

СРСР

17.09.1939 р.
Південно-Східна
Польща.

06.1940 р.
Північна Бессарабія.

08.1940 р.
Прибалтика.

11.1939-03.1940 р.
Війна з Фінляндією.

Плануєме розділення Центральної Європи за пактом Молотова-Ріббентропа

Дійсні територіальні зміни в 1939-1940

- Радянський Союз
- Німеччина
- Інші країни та території
- ВП Східна Прусія

1939 ◀◀

- Радянська зона впливу
- Німецька зона впливу
- Кордони в 1939
- Плануємі кордони
- Кордони РСР в 1938

1940 ▶▶

- Анексовано СРСР
- Анексовано Німеччиною
- Окуповано Німеччиною
- Кордони в 1940
- Кордони в 1938
- Кордони РСР в 1940

- Латвійська РСР
- Сувальський трикутник
- Генерал-губернаторство
- Протекторат Богемії та Моравії
- Словакія
- Венгрія
- Румунія
- Югославія
- Молдавська РСР
- Салла
- Карело - Фінська РСР
- Карелія
- Естонська РСР
- Литовська РСР
- Білоруська РСР
- Українська РСР

Евакуація із Дюнкерка

(20-28 травні 1940 року)

10 травня німецькі війська вторглися в Бельгію і Голландію.

Вирішальну роль в їх успіхах зіграли повітряно-десантні та танкові частини.

Голландія капітулювала на 5-й день війни.

Французькі війська, які знаходилися в Бельгії, потрапили до пастки.

Англічани евакуювали із Дюнкерка 224 тис. своїх і 95 тис. французьких і бельгійських солдат.

Їм довелося залишити всю важку техніку.

Врятування армії стало можливим завдяки наказу Гітлера, який 24 травня призупинив просування танків на Дюнкерк.

2. Битва за Англію

Битва за Англію

**1 серпня 1940 року
Гітлер видав
директиву № 17 про
проведення повітряної
війни проти Англії.
Розпочалася битва
за Англію.
Цю битву виграв
У. Черчилль,
Головний ворог
А. Гітлера**

У. Черчилль

Сили сторін

Англія

Близько 1200 бойових літаків
Близько 2000 зенітних знарядь

Легкий бомбардировщик Bristol Blenheim

Истребитель Supermarine Spitfire

Истребитель Hurricane Mk I

Истребитель Boulton Paul Defiant

Німеччина

Близько 2500 бойових літаків
(об'єднаних у 2 повітряних флоти)

Бомбардировщик Heinkel He 111

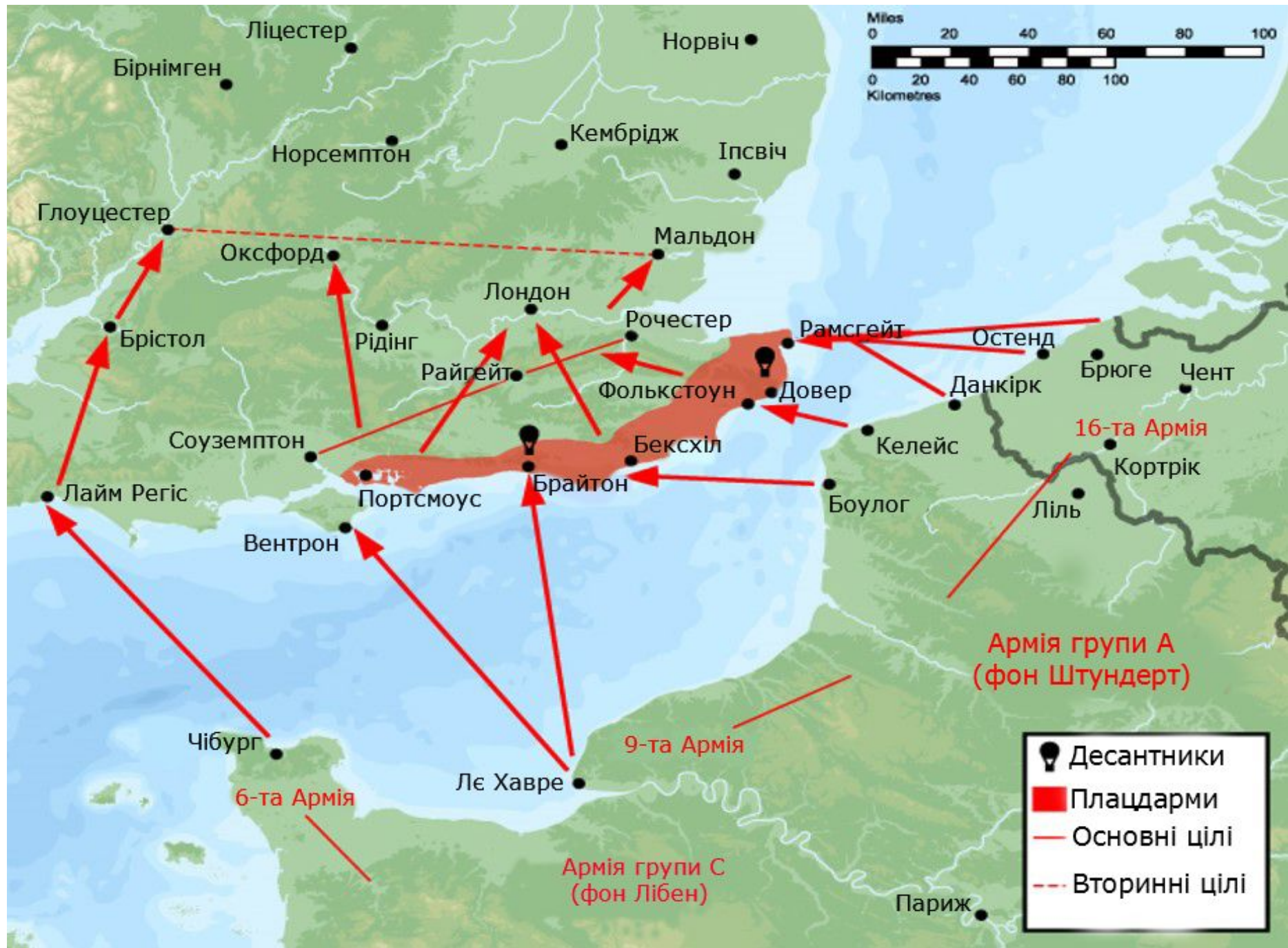
Пикирующий бомбардировщик Junkers Ju 87

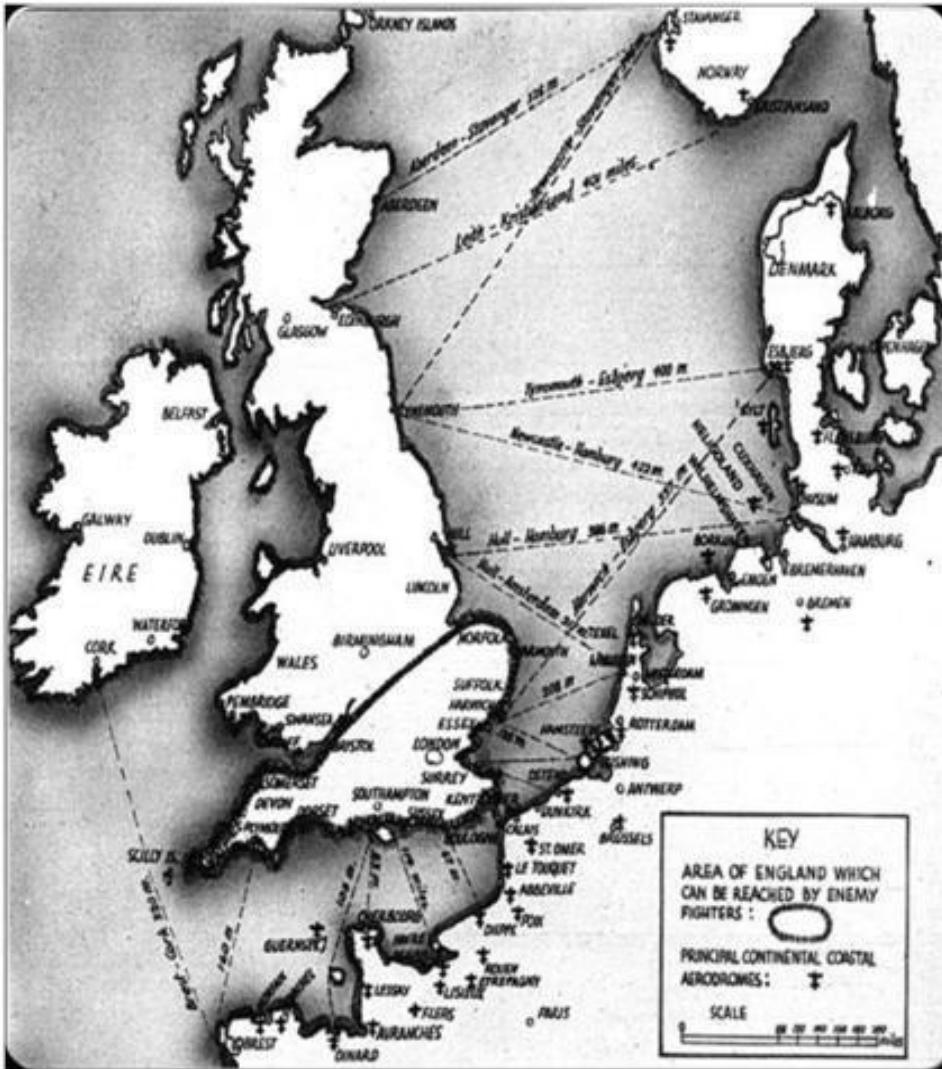
Истребитель Messerschmitt Me Bf-109

Истребитель Messerschmitt Me Bf-110

План дій німецьких військово-повітряних сил, зводився до наступного: спочатку знищити винищувачі противника в повітряних боях та на аеродромах витиснути їх з південної Англії, а після цього з'єднаннями бомбардувальників, які після знищення винищувачів противника вже не будуть вимагати прикриття, нанести удари по всіх важливих об'єктах економічного характеру та добитися краху держави.

Карта, яка показує напрямки польотів німецьких бомбардувальників

Атакуючий «Спітфайр». Знімок з кабіни німецького бомбардувальника

В першій фазі битви за Британію (початок червня -10 серпня) були задіяні літаки Люфтваффе, що перекидалися на аеродроми Франції, Бельгії та Нідерландів. Наліоти здійснювалися в основному на морські судна в Ла-Манші і гирлі Темзи.

В другій фазі битви, до 7 вересня, головною задачею Лютваффе було знищення Королівських ВПС. Метою бомбардування були авіабази в Південній та Південно-Східній Англії і радарні станції на узбережжі.

Радари та центр контролю

3 фаза битви. З 13 серпня німецькі ВПС проводили нічні нальоти на авіаційні заводи. За період з 8 по 18 серпня німці втратили 367 літаків, а винищувальне командування втратило 213 винищувачів.

Гітлер зробив серйозну помилку, перенісши основні цілі бомбардування з об'єктів ВПС на британські міста, в першу чергу Лондон.

Гітлер прийняв рішення відкласти проведення операції «Морській лев».

Військові втрати

Англія	Німеччина
544 чоловіка 1547 літаків збито	2500 чоловік 1887 літаків збито

Звалище частин збитих над Британією німецьких літаків

ired

**Грудень 1940 р. –
план «Барбаросса»**

План «Барбаросса», складений з урахуванням досвіду війни в Європі, передбачав проведення «Блискавичної війни».

Німецька армія повинна була наступати 3 групами: група «Північ» – на Ленінград, «Центр» – на Москву, «Південь» – на Україну.

За шість тижнів передбачалось розгромити Червону Армію та вийти на лінію Архангельськ – Астрахань

Група армій «Північ»

(генерал-фельдмаршал Вільгельм Риттер фон Лееб) була розгорнута в Східній Пруссії, на фронті від Клайпеди до Голдала. В її склад входили 16, 18-та армії і 4 –та танкова група, всього 29 дивізій (у тому числі 4 танкових і 2 моторизованих).

Наступ підтримував 1–ший повітряний флот, який мав 1070 бойових літаків. В задачу групи «Північ» входило розгромити радянські війська в Прибалтиці, захопити Ленінград та порти на Балтійському морі. На Північному напрямку також діяли фінські частини (проти Ленінграда) та угруповання «Норвегія», метою яких була північ Кольського Півострову.

Група армій «Центр»

(генерал – фельдмаршал Федор фон Бок)

займала фронт від Голдапа до Влодави. В її склад входили 4,9-та армії, 2 та 3-я танкові групи –всього 60 дивізій (у тому числі 9 танкових, 6 моторизованих). Наступ підтримував 2 –й повітряний флот, який мав 1680 бойових літаків. Групі армій «Центр» ставилася задача розсікти стратегічний фронт радянської оборони, оточити та знищити війська Червоної армії у Білорусії та розвивати наступ на московському напрямку.

Група армій «Південь» (генерал-фельдмаршал Герд фон Рундштедт)

займала фронт від Любліна до гирла Дунаю. В її склад входили 6,11 армії, 17,3,4 румунські армії, 1-ша танкова група та рухомий Венгерський корпус – всього 57 дивізій (у тому числі 9 танкових та моторизованих) і 13 бригад (у тому числі 2 танкові та моторизовані). Наступ підтримував 4-ий Повітряний флот, який мав 500 літаків. Група армій «Південь» мала задачу знищити радянські війська на правобережній Україні, вийти до Дніпра та в наступному розвивати наступ на схід від Дніпра.

3. Оборона Києва.

Битва під Києвом (Київська стратегічна оборонна операція) був широкомасштабний бій Вермахту і Червоної Армії у липні-вересні 1941, під час Другої світової війни. З німецької сторони в битві брала участь група армій «Південь» під командуванням фельдмаршала Рундштедта, а також Друга танкова Група і Друга армія з Груп армій «Центр», з радянської сторони - армії Південно-західного фронту під командуванням генерал-полковника М. П. Кірноса, що складалася з п'яти спільновійськових армій і Пінської флотилії, під командуванням контр-адмірала Д.Д. Рогачева, під загальним керівництвом Маршала Радянського Союзу, С. М. Будьонного.

Рундштедт

Кірнос

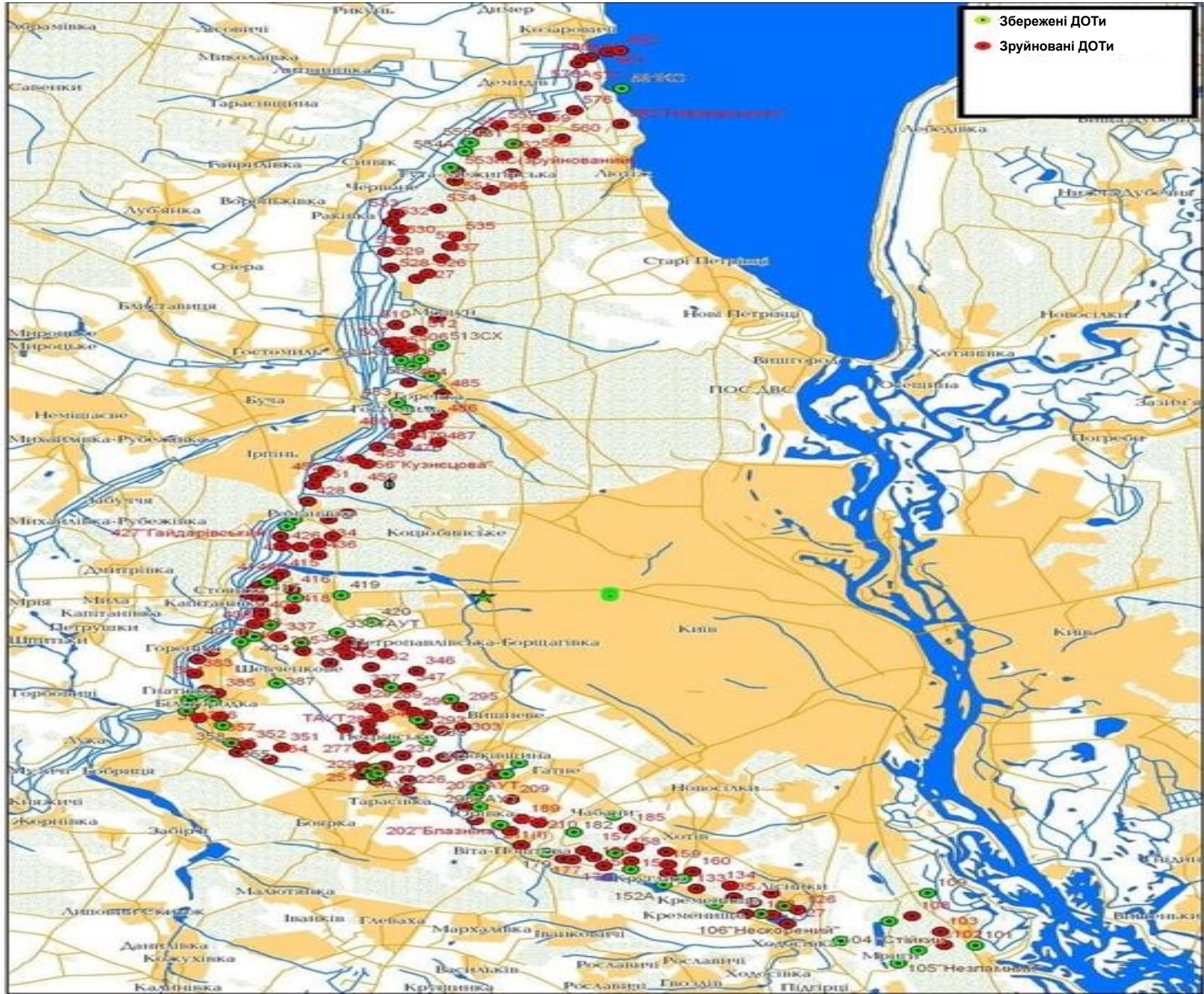

Рогачев

Будьонний

11 липня - 19 вересня 1941 р. - оборона Києва.

Сили сторін: СРСР: на початок операції — 627000 бойового складу.
Німеччина: Група Армій «Центр»: 2Тгр, 2А: 343000 чоловік, 900 танків і штурмових знарядь. Група армій «Південь»: 1Тгр, 17А, 6А: 763000 чоловік, 780 танків и штурмових знарядь.

Київська оборонна операція здійснювалася силами Південно-Західного фронту, ком. М. Кирпонос.

I етап (липень 1941 р.) – спроби 1-ї Тгр німців захопити Київ з ходу, бої на р. Ірпінь.

II етап (серпень 1941 р.) – спроби 6-ї армії німців взяти Київ з півдня, бої у Голосіївському лісі, прорив двох смуг радянської оборони, який був зупинений військами Південно-Західного фронту.

III етап – оточення Південно-Західного фронту з півночі, силами 2-ої танкової групи (ком. Гудеріан, знята з московському напрямку 8 серпня 1941 р.) і з півдня, силами 1-ї танкової групи (ком. Клейст, вийшла до берегів Дніпра 25-30 серпня 1941 р.). 11 вересня 1941 р. Й. Сталін відхиляє пропозицію С. Буденного про відвід з Києва радянських військ, щоб уникнути оточення. 15 вересня 1941 р. оточення війська Південно-Західного фронту було завершено.

Результат: більша частина бійців і командирів Південно-Західного фронту загинула або потрапила в полон. 23 вересня 1941 р. біля Полтави загинув командуючий фронтом М. Кирпонос.

Значення: зрив німецьких планів «блискавичної війни»

Поразка під Києвом стала важким ударом для Червоної Армії. На 1 вересня у складі Південно-Західного фронту налічувалося 752—760 тис. чоловік, 3923 гармати і міномети, 114 танків і 167 бойових літаків.

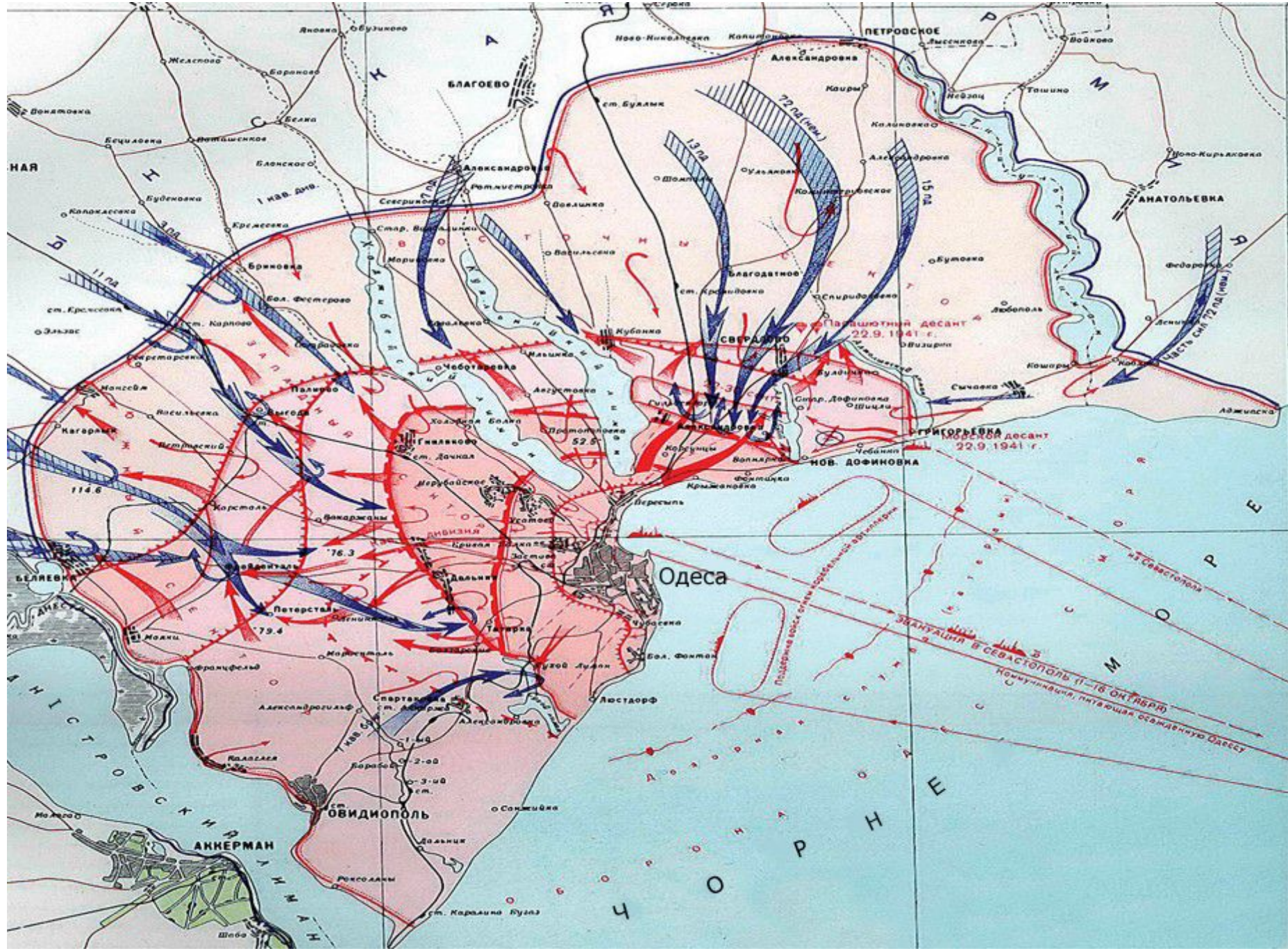
Поразка Південно-Західного фронту відкрила німецьким військам шлях на Східну Україну, у Приазов'я і Донбас. З іншого боку відволікання 2-ї танкової групи вермахту з центрального напрямку на південь сповільнило просування групи армій «Центр» і дозволило радянському командуванню підготуватися до оборони Москви.

4. Оборона Одеси та Криму.

19 серпня розпорядженням Ставки був створений Одеський оборонний район. Його командувачем був призначений контр адмірал Г.В.Жуков. Чисельність захисників міста військ складала близько 35 тисяч чоловік. Берегова артилерія мала в своєму складі 54 гармати великих калібрів.

5 серпня – 16 жовтня 1941 р. - оборона Одеси радянськими військами. Військові сили: ССРСР 86 000 і біля 55 000 одеситів (народне ополчення). Королівство Румунія, Третій Рейх 340 223 тис

Оборона від 4-ї румунської армії здійснюється силами військ Одеського оборонного району, ком. – контр-адмірал Г.В. Жуков (створений 19 серпня 1941 р.). Бійці та командири Окремої Приморської армії, матроси Одеської військово-морської бази Чорноморського флоту опинилися відрізаними від основних сил Червоної армії.

Серпень 1941 р. – бої у західному секторі оборони, вихід румунів на берег Великого Аджаликського лиману (25 серпня, 8-12 км від міста).

Вересень 1941 р. – бої у східному секторі оборони, висадка радянського десанту морської піхоти у с. Григоріївка (22 вересня).

30 вересня 1941 р. – директива Ставки про евакуацію військ Одеського оборонного району з метою зміцнити оборону Кримського півострову. З метою дезорієнтації противника командування Одеського оборонного району організувало контрнаступ радянських військ у південному секторі оборони. Це дало можливість успішно евакуювати 86 тис. бійців.

Втрати: 41 268 (16 578 вбитими і зниклими безвісти, 24 690 поранених) / 92 545 (17 729 вбитими, 63 345 поранених, 11 471 зникли безвісти).

Висновки : Евакуація військ з Одеси відбулась без втрат і несподівано для ворога. Війська Приморської армії, евакуйовані з Одеси, були спрямовані на оборону Севастополя. Радянські війська, що протягом 72 днів обороняли місто, стримували значні сили німецько-румунських військ, завдавши їм значних втрат. Оборона міста давала можливість Чорноморському флоту впродовж другої половини 1941 року контролювати всю акваторію Чорного моря, загрожуючи узбережжю Румунії та її нафтовим родовищам.

*Оборона Одеси
коштувала
радянській армії
тисячі життів.
Чимало було
жертв і серед
мирного
населення*

30 жовтня 1941 р. – 4 липня 1942 р. - оборона Севастополя.

Військові сили: СРСР 118 890 чол, 116 літаків, 47 танків. Третій Рейх
Королівство Румунія 203 800 чол, 1060 літаків, 150 танків.

Перебіг подій:

30 жовтня 1941 р. – прорив до Севастополю 54-го німецького армійського корпусу 11-ї німецької армії.

6 листопада 1941 р. – підхід до міста Окремої Приморської армії.

Грудень 1941 р. – Керченсько-Феодосійська десантна операція радянських військ. Кораблі Чорноморського флоту висадили десанти на Керченському півострові, внаслідок чого тиск німців на Севастополь послабився.

Травень 1942 р. - поразка радянських військ на Керченському півострові. Одною з причин стала втрата командуванням Кримського фронту на чолі з Д.Козловим контролю над військами.

19 травня 1942 р. - німці захопили Керч, під час переправи втрати радянських військ досягли 176 тис. чол. (переважно – потрапили у полон).

20 травня – 7 червня 1942 р. – гарматний обстріл Севастополя, підготовка до генерального німецького наступу (11-а армія на чолі з Е. Манштейном).

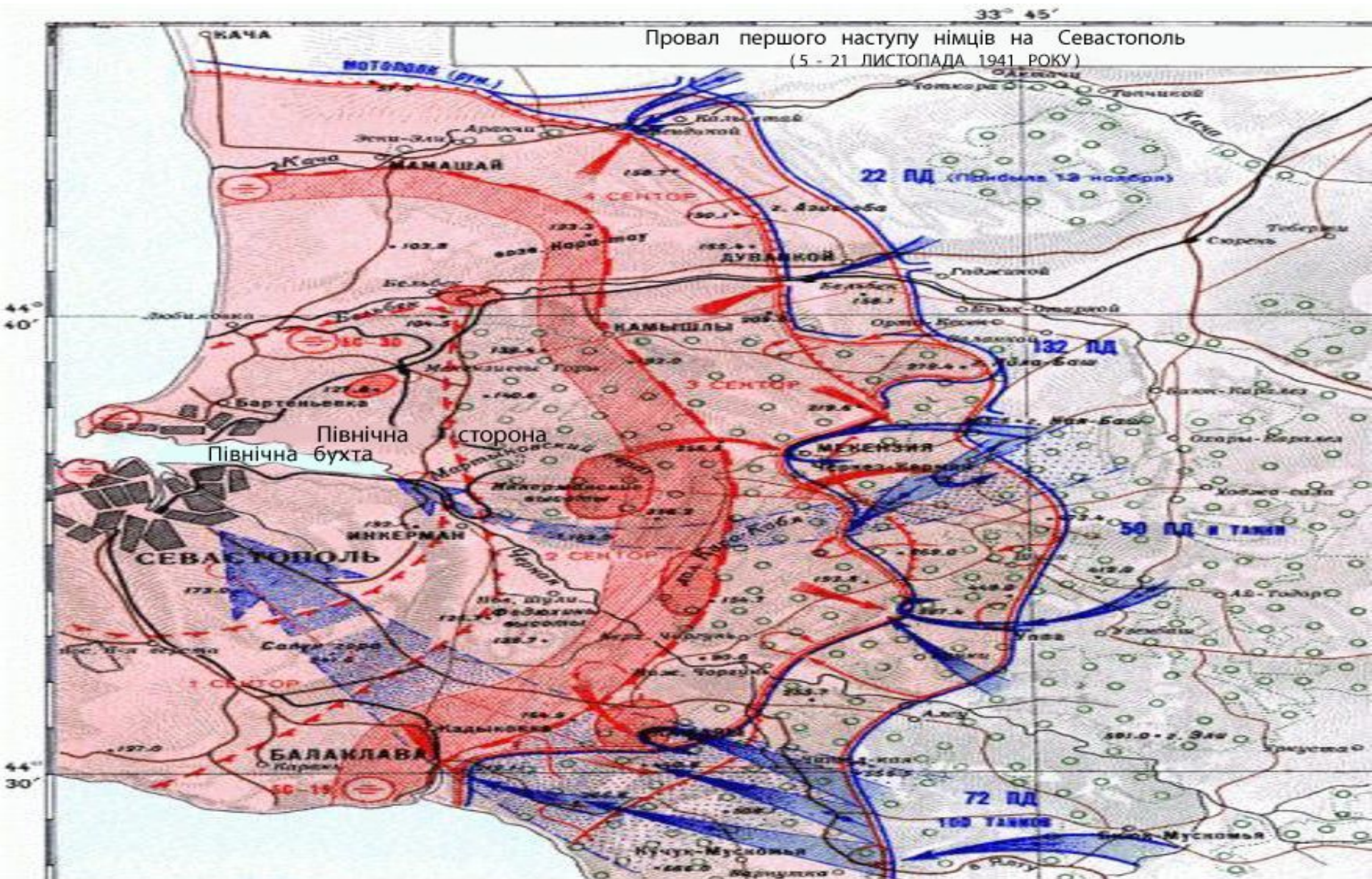
7 червня 1942 р. – штурм Севастополя зі сходу (Мекензієви Гори).

18 червня 1942 р. – вихід німецьких військ до Північної бухти.

30 червня 1942 р. – наказ Ставки Верховного Головнокомандування про евакуацію міста, відхід бійців на мис Херсонес.

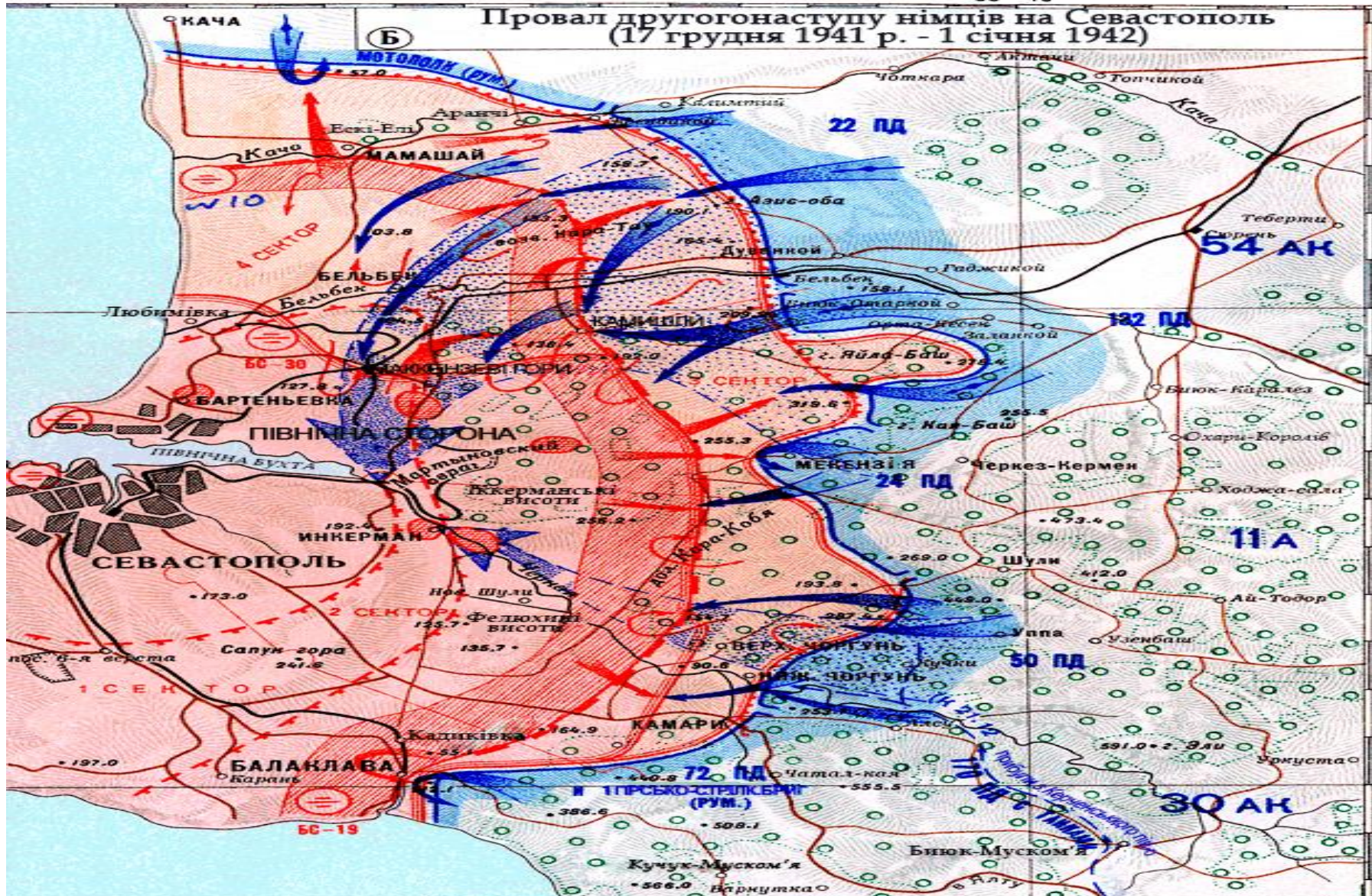
Втрати: близько 200 тисяч загиблих та зниклих безвісти;
близько 78—100 тисяч полонених (входять до втрати зниклих безвісти. За даними Німеччини: близько 35 500 загиблих, поранених і зниклих безвісти німецьких і румунських солдат.

Провал першого наступу німців на Севастополь
(5 - 21 листопада 1941 року)

	Плани німців		Напрямок ударів німецьких військ		Берегові батареї Чорноморського флоту
	Лінія фронту німців до першого наступу		Дії німецьких танків		Рубежі оборони військ Червоної Армії:
	Лінія фронту німців під кінець першого наступу		Контрнаступ військ Червоної Армії		Передовий
	Напрямок ударів німецьких військ		Резерви військ Червоної Армії		Головний
					Прикриття евакуації

Провал другої наступу німців на Севастополь (17 грудня 1941 р. - 1 січня 1942)

44°

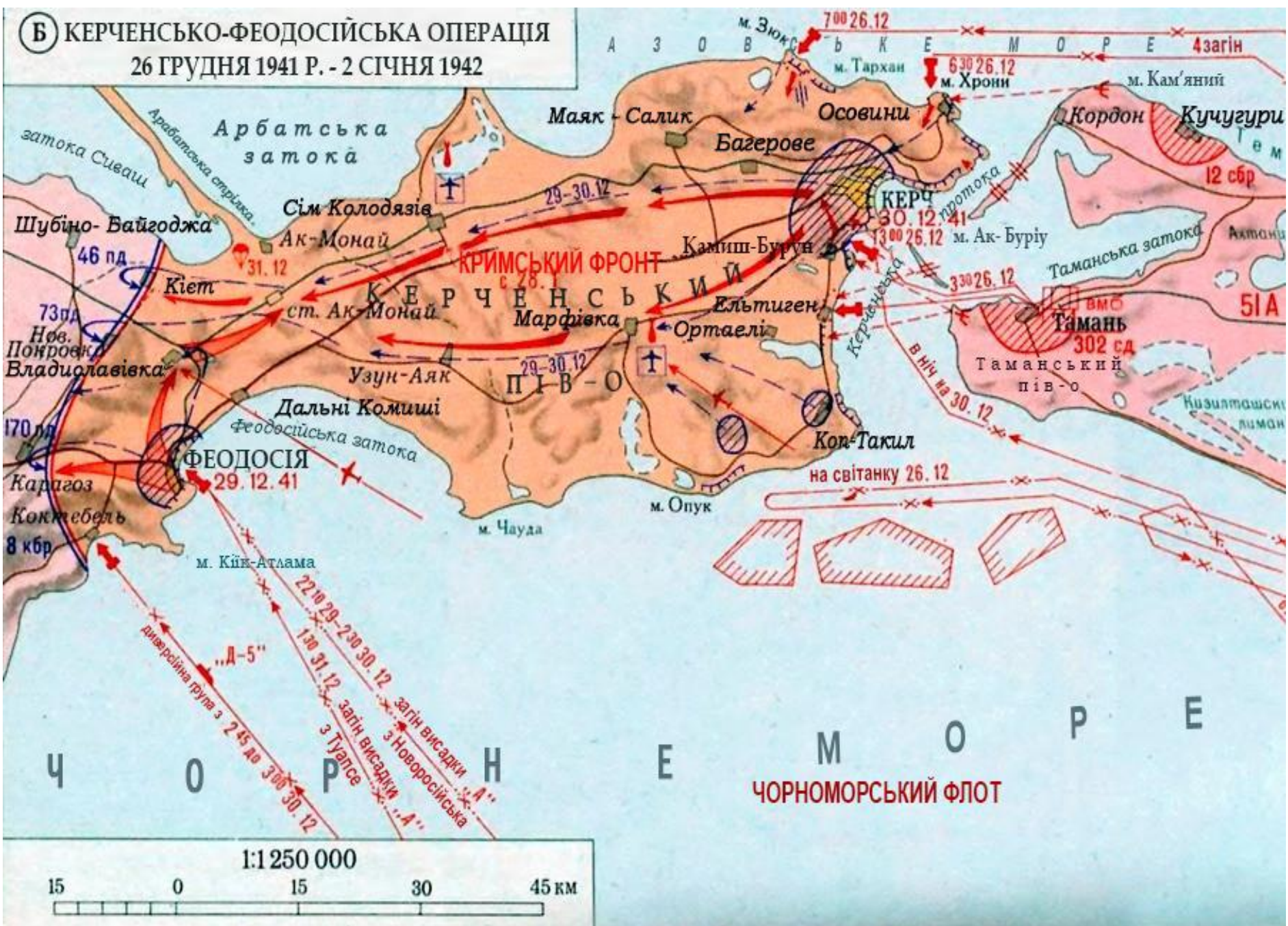
40'

44°

30'

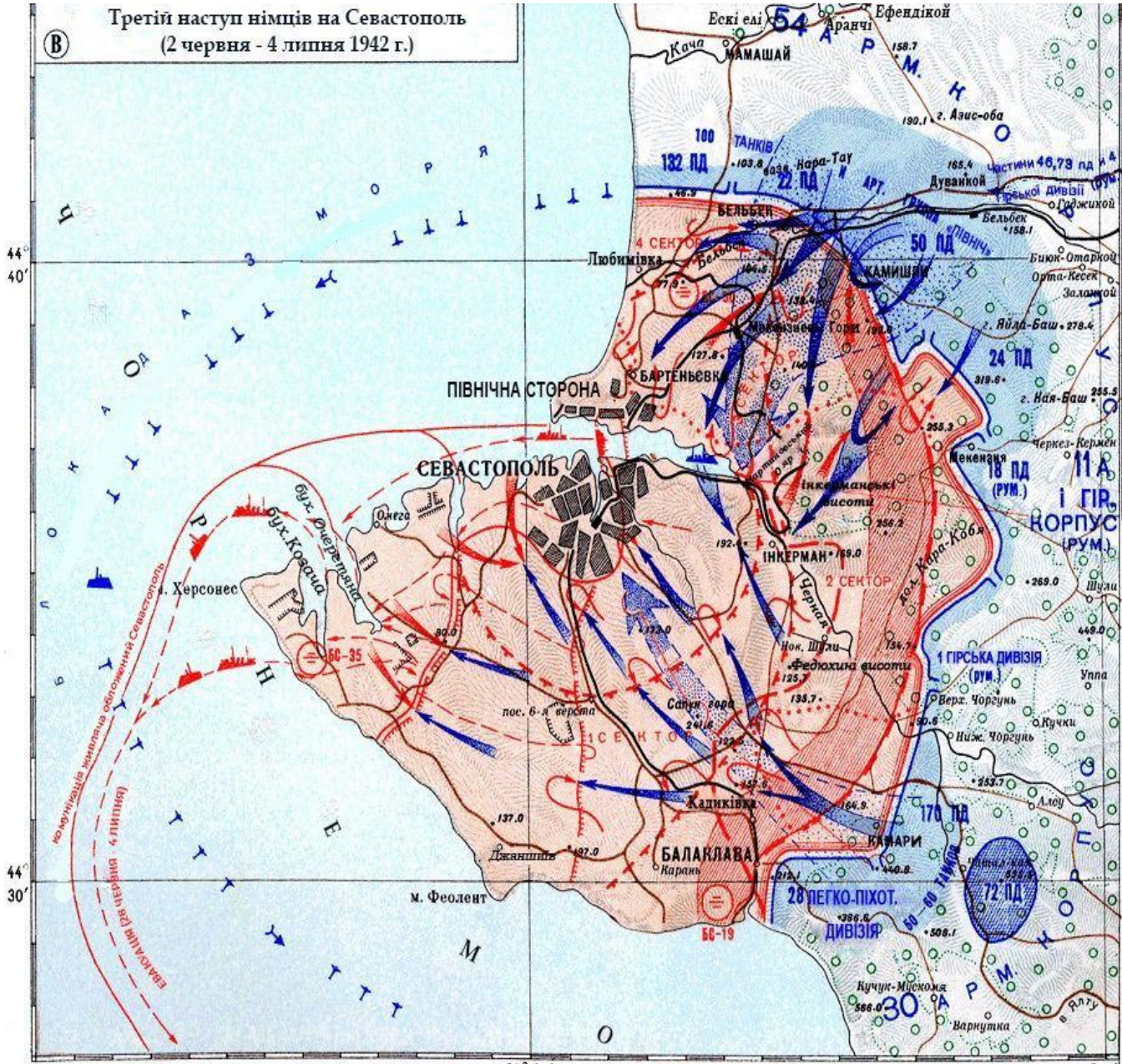
- Лінія фронту до початку наступу німецьких військ (17 грудня 1941р.)
- Лінія фронту військ Червоної Армії до кінця наступу німецьких військ (1 січня 1942 р.)
- Напрямок ударів німецьких військ
- Контратаки військ Червоної армії

Б) КЕРЧЕНСЬКО-ФЕОДОСІЙСЬКА ОПЕРАЦІЯ
26 ГРУДНЯ 1941 Р. - 2 СІЧНЯ 1942

**Третій наступ німців на Севастополь
(2 червня - 4 липня 1942 г.)**

В

«За всі вісім місяців оборони Севастополя ворог втратив до 300000 своїх солдатів вбитими і пораненими ...»

Військове і політичне значення севастопольської оборони у Вітчизняній війні радянського народу величезне. Скоуючи велика кількість німецько-румунських військ, захисники міста сплутали і замутили плани німецького командування, залізна стійкість севастопольців стала однією з найважливіших причин, зірвали горезвісне «весняний наступ» німців. Гітлерівці програли в часі, в темпах, понесли величезні втрати людськи .»

СОВІНФОРМБЮРО

- Лінія фронту до початку наступу німців (2 червня 1942 р.)
- Зміна лінії фронту військ Червоної армії
- Лінія фронту військ Червоної армії на 28 червня 1942
- Лінія фронту військ Червоної армії на 1 липня 1942
- Відсічні позиції військ Червоної армії
- Підтримка військ вогнем корабельної артилерії
- Напряму ударів німецьких військ
- Контратаки військ Червоної Армії
- Висадка десантних груп німецьких автоматників (29 червня 1942 р.)
- Резерви німців
- Евакуація військ Червоної Армії
- Підводні човни
- Торпедні катери
- Група зенітної артилерії придана 54 АК для його посилення

Масштаб 1:250000 (1 см—2.5 км)

км 5 0 5 10 15 20 км

5. Битва за Москву.

Битва за Москву складалася з трьох етапів

Оборонні операції

30 вересня – 4 грудня 1941 року – стратегічна оборонна операція

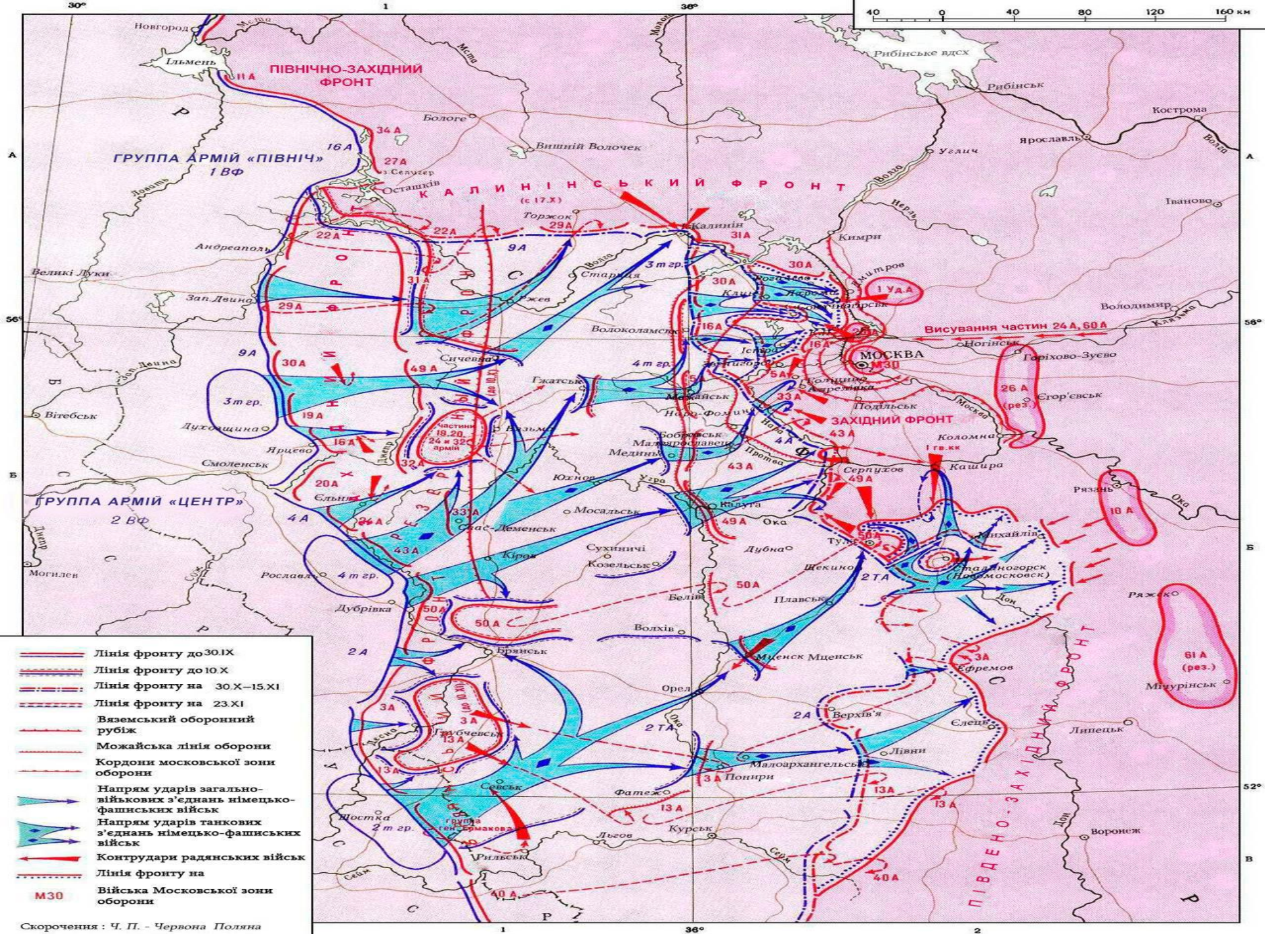
Наступальні операції

5 грудня 1941 р. – 7 січня 1942 – контр наступ радянських військ
7 січня – 30 березня 1942 року – наступ радянських військ

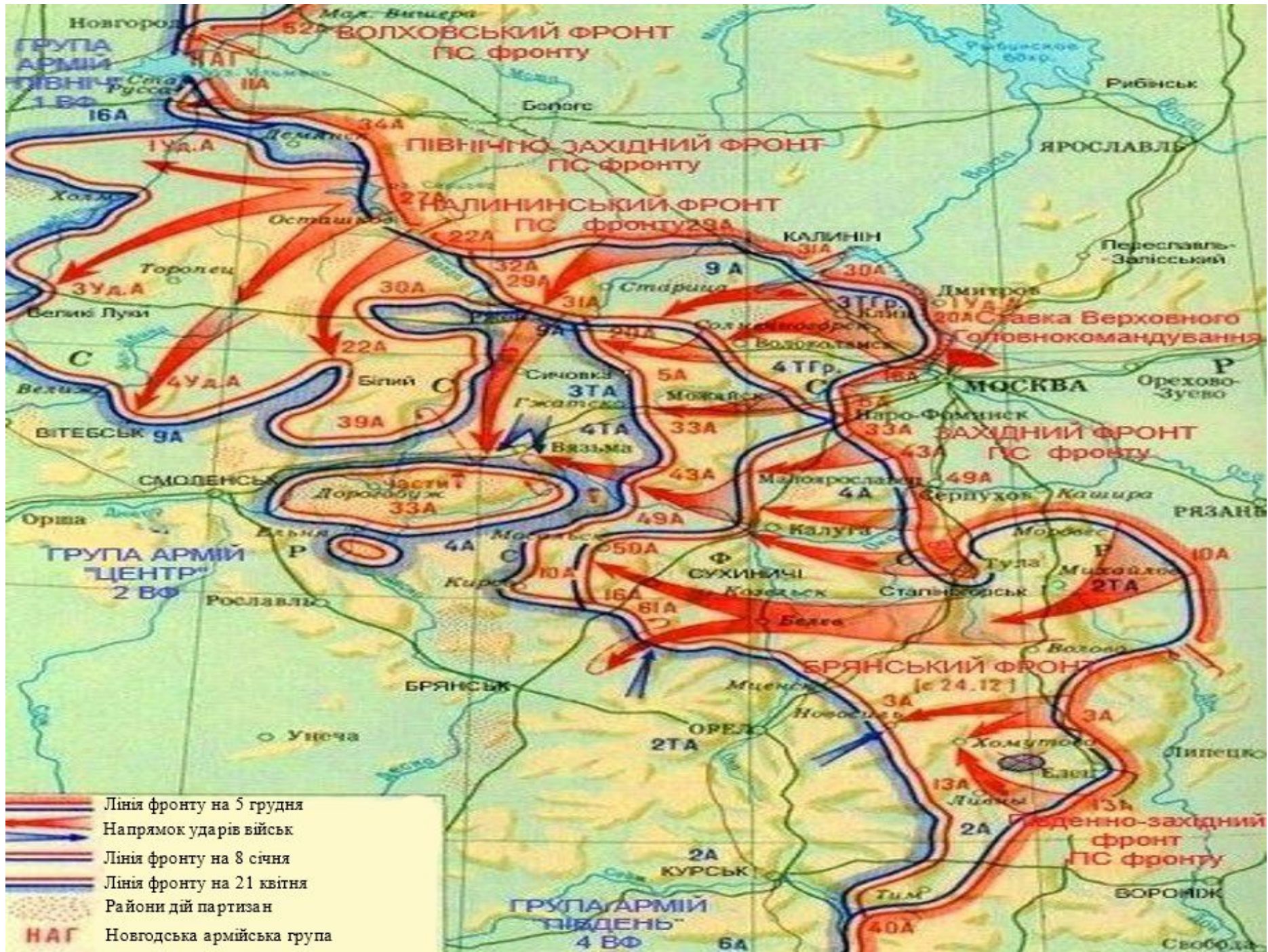
Військові сили: на 1 жовтня: Третій Рейх 1,000,000 людей, 1,000 танків, 14,000 артил. гармат 549 літаків на початок битви, 599 на початок контр наступу. **СРСР** 1,250,000 людей, 3,232 танків, 7,600 артил. гармат , 936 літаків на початок битви (з них 545 придатних до бою), 1,376 на початок контр наступу.

Втрати :Третій Рейх понад 700,000 загиблих та поранених, **СРСР** понад 1,800,000 загиблих та поранених.

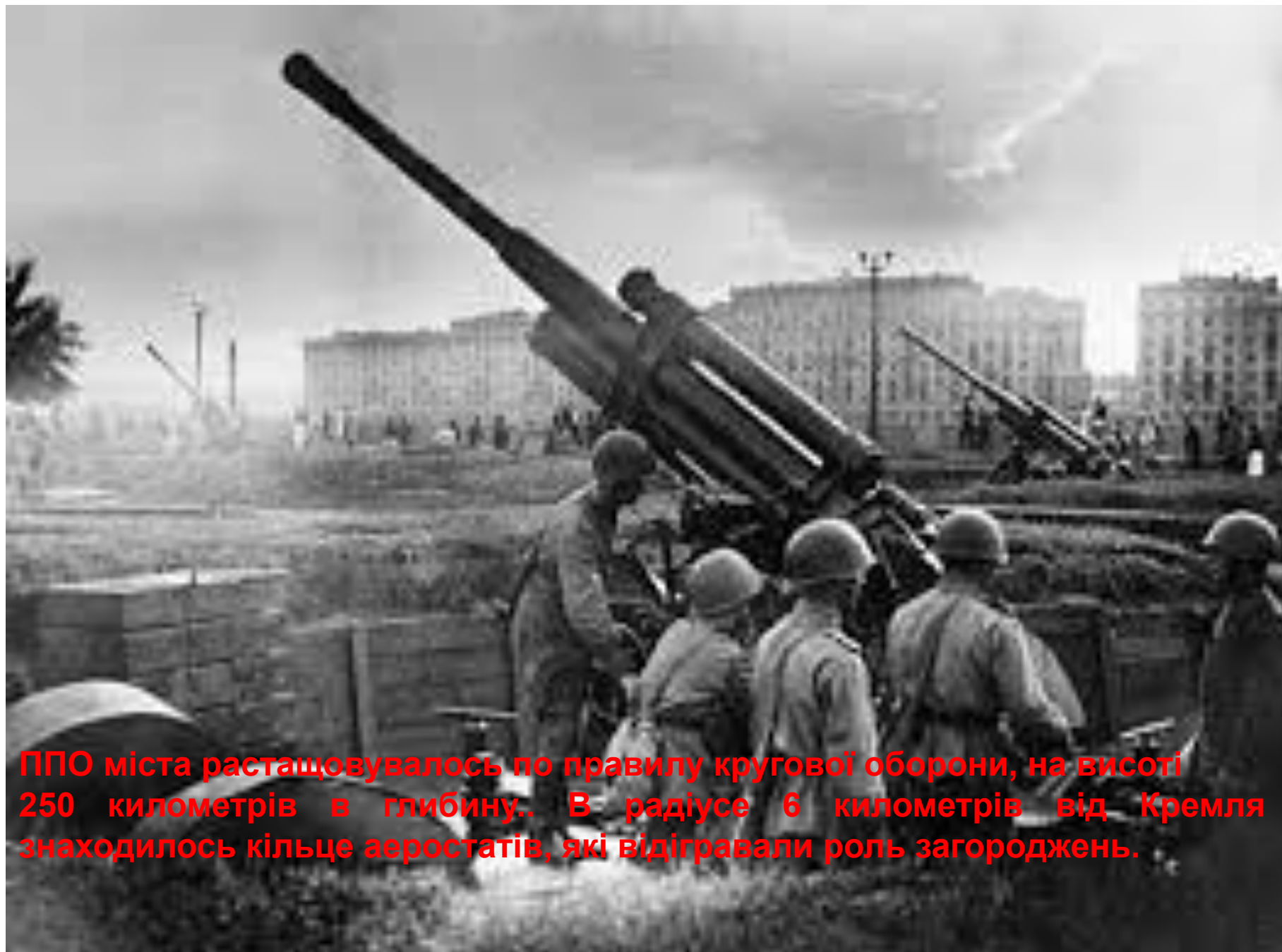
Скорочення: Ч. П. - Червона Поляна

- Лінія фронту на 5 грудня
- Напрямок ударів військ
- Лінія фронту на 8 січня
- Лінія фронту на 21 квітня
- Райони дій партизан
- НАГ Новгородська армійська група

Група радянських архітекторів на чолі з Борисом Іофаном підготувала проект маскуванню Кремля. Проектів було два — площинний і об'ємний. Робилося це за допомогою перефарбування дахів і фасадів будівель, будівництва «будинків-привидів».

ППО міста растащувалось по правилу кругової оборони, на висоті 250 кілометрів в глибину. В радіусі 6 кілометрів від Кремля знаходилось кільце аеростатів, які відігравали роль загороджень.

Люфтваффе розпочало діяти 21 червня 1941 року. З боку Вермахта воював 2-ий повітряний флот, який мав чисельність 1500 літаків. До 22 грудня 1941 року Люфтваффе здійснило 122 нальотів на місто. З 8 тисяч літаків 229 проникло до Москви. ППО ліквідувало за добу в середньому по 30 літаків. Використовувались фугасні бомби, міни та запалювальні авіаційні бомби.

Підсумки битви за Москву

В результаті контр наступу та загального наступу радянських військ німецькі війська були відкинуті на 100 -250 км.

Повністю були визволені Тульська, Рязанська і Московська області, велика кількість районів Калінінської, Смоленської та Орловської областей.

Дякую за увагу!